

**MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARGA XORIJIY TILNI
O'RGATISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI****Choriyeva Xurmo**

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga xorijiy tilni o'rgatish jarayonining pedagogik va psixologik asoslari tahlil qilinadi. Erta yoshda til o'rganishning ahamiyati, bolaning individual rivojlanish xususiyatlari, til o'rgatishda qo'llaniladigan metodlar, shuningdek o'yin, vizual va kommunikativ yondashuvlarning samaradorligi ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqot davomida xorijiy til ko'nikmalarini shakllantirishda motivatsiya, psixologik tayyorgarlik, muloqot faoliyati va eshituv-hissiy qabul qilish jarayonlarining roli ko'rib chiqiladi. Maqola maktabgacha ta'lim muassasalari pedagoglari uchun samarali metodik yondashuvlarni tavsiya etishga qaratilgan.

KALIT SO'ZLAR: Maktabgacha ta'lim, xorijiy til, pedagogik asoslar, psixologik rivojlanish, kommunikativ yondashuv, til kompetensiyasi, interaktiv metodlar, o'yin texnologiyalari, nutq rivoji, eshituv idroki.

Bugungi globallashuv jarayonida xorijiy tilni erta yoshdan o'rgatish masalasi ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xorijiy tilni o'zlashtirish jarayonining aynan maktabgacha davrga to'g'ri kelishi bolaning tabiiy qiziqishi, yuqori eshituv sezgirligi, tez yod olish qobiliyati va taqlidchanlik kabi psixologik xususiyatlari bilan izohlanadi. Shu bois maktabgacha ta'lim muassasalarida xorijiy tilni o'rgatish jarayoni ilmiy asoslangan metodik yondashuvlar talab qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda xorijiy tilni o'rganish jarayonining samaradorligi, avvalo, pedagogning kasbiy tayyorgarligi, dars tashkil etish texnologiyalari, o'quv materiallarining bolalar yosh xususiyatlariga mosligi hamda o'yin metodlaridan oqilona foydalanishga bog'liq. Bu jarayonda bolalarning psixologik holati, motivatsiyasi, nutq faoliyati, eshituv idroki va muloqotga kirishishga bo'lgan ehtiyoji muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim sohasini modernizatsiya qilish, xorijiy til o'qitish sifatini oshirish bo'yicha qabul qilingan davlat dasturlari, normativ-huquqiy hujjatlar ushbu yo'nalishda yangi vazifalar va talablarni belgilab bermoqda. Xususan, innovatsion metodlar, interaktiv o'yinlar, multimediya vositalari, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bolalarning xorijiy tilga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, til kompetensiyalarini bosqichma-bosqich shakllantirishga imkon yaratadi.

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga xorijiy tilni o'rgatishning pedagogik-psixologik omillari keng yoritilib, samarali metodik tavsiyalar taqdim etiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlari ularning xorijiy tilni erta o'zlashtirish imkoniyatlarini belgilab beradi. Bu davrda bola eshituv sezgirligi yuqori bo'lib, u yangi tovushlarni tez farqlaydi, taqlid qilishga moyil bo'ladi va nutqiy faoliyatga qiziqishi kuchli bo'ladi. Shu sababli xorijiy tilni o'rgatish jarayonini aynan shu yosh davrida boshlash samarali natija beradi. Bolaning psixik holati, emotsional muhit, qiziqishi, rag'batlantirishning to'g'ri yo'lga qo'yilishi til o'zlashtirish jarayonining muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Erkin, bosimsiz o'quv muhiti bolada tilga nisbatan ijobiy munosabat shakllanishiga xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida xorijiy tilni o'rgatish pedagogik yondashuvlarni to'g'ri tanlashni talab qiladi. Bolaning yoshiga mos leksik materialni tanlash, mashg'ulotlarni qiziqarli shakllarda tashkil etish, nutq faoliyati bilan bog'langan interaktiv mashqlarni qo'llash, o'yin asosida o'rgatish eng samarali metodlardan hisoblanadi. Pedagog tilni grammatik qoida orqali emas, balki tabiiy muloqot, ko'rgazmali vositalar, buyumlar, rangli kartochkalar, audio va vizual materiallar yordamida o'rgatishi lozim. Mashg'ulotlar davomida takrorlash, ko'rish-eshitish orqali idrok qilish, harakat bilan bog'langan topshiriqlar til birliklarini mustahkamlashga yordam beradi.

O'yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalar uchun asosiy o'quv shakli bo'lganligi bois xorijiy til o'rgatishda o'yin metodlaridan keng foydalanish zarur. Rolli o'yinlar, harakatli o'yinlar, leksik o'yinlar, qo'shiqlar va she'rlar bolalarda so'zlarni yod olish jarayonini tezlashtiradi. O'yin davomida bola tilni sun'iy emas, tabiiy ravishda amalda qo'llaydi va bu jarayon uning ijtimoiy-muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Interaktiv vositalar — animatsion videolar, elektron kartochkalar, audio qo'shiqlar esa bolalarning diqqatini jamlashga, talaffuzni yaxshilashga xizmat qiladi.

Xorijiy tilni o'rgatishda eshituv, talaffuz va nutqiy faoliyatni shakllantirish ketma-ket bosqichlarda amalga oshiriladi. Dastlab bola tinglab tushunishga o'rgatiladi, keyin alohida so'zlarni takrorlaydi, so'ng sodda gaplarni tuza boshlaydi. Dialogik nutqni rivojlantirish uchun real hayotiy situatsiyalar, muloqotga kirishish imkonini beruvchi kichik sahnalar, buyumlar bilan ishlash kabi mashg'ulotlar qo'llaniladi. Tilni bosqichma-bosqich o'rgatish bolaning o'zlashtirish jarayonini soddalashtiradi va barqaror kompetensiyalar shakllanishiga yordam beradi.

Multimediya vositalarining qo'llanilishi xorijiy til o'rgatish jarayonining sifatini oshiradi. Audio-vizual materiallar orqali berilgan ma'lumot bolalarda idrok jarayonlarini faollashtiradi, talaffuzni to'g'rilaydi, diqqatni jamlashni osonlashtiradi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'rgatilgan til materiallari ko'proq esda qoladi va bolaning mustaqil o'rganish qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, multimedia

vositalari bilan ishlash bolalarning ijodkorligi va qiziquvchanligini oshirib, ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga xorijiy tilni o'rgatish nafaqat lingvistik ko'nikmalarni, balki kognitiv va kommunikativ kompetensiyalarni ham rivojlantiradi. Bolaning diqqat, xotira, mantiqiy fikrlash, muloqotga kirishish qobiliyatlarining kuchayishi uning umumiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xorijiy tilni o'rganayotgan bola o'z fikrini ifodalashga intiladi, yangi so'zlarni mustaqil qo'llashga harakat qiladi va bu uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. To'g'ri tashkil etilgan jarayon natijasida bolalarda tilga nisbatan qiziqish, ijodkorlik, faollik va ijobiy munosabat shakllanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga xorijiy tilni o'rgatish jarayoni ularning psixologik rivojlanish xususiyatlari, tabiiy taqlidchanlik qobiliyati va o'yin faoliyatiga bo'lgan ehtiyojlari bilan chambarchas bog'liqdir. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, bu davrda til o'zlashtirish samaradorligi pedagog tomonidan to'g'ri tanlangan metodlar, interaktiv texnologiyalar, multimediya vositalari va qiziqarli o'quv shakllariga tayanadi. O'yin asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning eshituv idroki, nutqiy faolligi, muloqotga kirishish ko'nikmalarini kuchaytiradi, leksik birliklarni tabiiy ravishda eslab qolishini ta'minlaydi.

Multimediya vositalaridan foydalanish esa til o'rganish jarayonini jonlantiradi, diqqatning kuchayishiga, to'g'ri talaffuz shakllanishiga yordam beradi. Xorijiy til kompetensiyalarining bosqichma-bosqich rivojlantirilishi bolaning tilni mustahkam o'zlashtirishini qo'llab-quvvatlaydi. Maktabgacha ta'limda xorijiy til o'qitish nafaqat lingvistik ko'nikmalarni, balki kognitiv, kommunikativ va ijtimoiy rivojlanishni ham ta'minlashi bilan ahamiyatlidir. Bu esa maktabgacha ta'lim muassasalarida innovatsion metodik yondashuvlarni keng joriy etish zaruratini yuzaga keltiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotsky L. S. Thought and Language. MIT Press, 1986.
2. Piaget J. The Language and Thought of the Child. Routledge, 2002.
3. Cameron L. Teaching Languages to Young Learners. Cambridge University Press, 2001.
4. Pinter A. Teaching Young Language Learners. Oxford University Press, 2006.
5. Nikolov M., Curtain H. Children and Foreign Language Learning. European Language Council, 2013.
6. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson, 2015.
7. Brewster J., Ellis G., Girard D. The Primary English Teacher's Guide. Penguin Books, 2004.
8. G. G. G'aniyeva. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.